

HRANT DİNK
**İKİ YAKIN
HALK
İKİ UZAK
KOMŞU**

HRANT DİNK
KİTAPLARI

1

ULUSLARARASI
HRANT DİNK VAKFI
YAYINLARI

ULUSLARARASI HRANT DİNK VAKFI

Hrant Dink'in öldürülmesinden sonra ailesi ve dostları tarafından kurulan Uluslararası Hrant Dink Vakfı'nın temel amacı, "Toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel olarak güvenli ve sağlıklı bir iletişim ortamı sağlamaya çalışmak; demokratik yurttaşlık bilincine sahip, kültürel çeşitlilik ve farklılık fikrini içselleştirmiş bireylerin gelişmesine katkıda bulunmak" olarak belirlendi.

Uluslararası Hrant Dink Vakfı, çocuk ve gençlerin gelişimine yönelik projeler yürütmenin yanı sıra, Türkiye, Ermenistan ve Avrupa toplumları arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, milliyetçilikten arındırılmış tarih araştırmaları, Türkiye-AB ilişkilerinin derinleştirilmesi, toplumlararası yakınlaşma gibi konularda projeler üretecek ve uygulayacak. Hrant Dink'le ilgili yazı, fotoğraf ve belgelerin toplanması ve bir kurumsal arşiv oluşturulmasını da öngören vakıf, Hrant Dink'in kucaklayıcı üslubunu yaşatmayı, diyalog, barış ve empati kültürünü geliştirmeyi tüm faaliyetlerinin temeli olarak tanımlıyor.

HRANT DİNK VAKFI
HRANT DINK FOUNDATION
ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԿ ՎԱԿԲԻ

© Uluslararası Hrnt Dink Vakfı Yayınları

Halaskargazi Cad. Sebat Apt.
No 192/1 Osmanbey, Şişli
34371 İstanbul
0212 240 33 65
0212 240 33 94
e-posta: info@hrantdink.org
www.hrantdink.org

Kapak Fotoğrafi

Ani, 2004

Yayıma Hazırlayan

Etyen Mahçupyan

Dizi Kitap Tasarımı ve Tasarım Danışmanı

Rauf Kösemen, Myra

Sayfa Düzeni

Myra

Baskı

Punto Baskı Çözümleri
0212 231 30 68 (pbx)

1. Basım, İstanbul, Haziran 2008
2. Basım, İstanbul, Temmuz 2008
3. Basım, İstanbul, Temmuz 2010
4. Basım, İstanbul, Ekim 2012

ISBN 978-605-89900-0-5

İKİ YAKIN HALK
İKİ UZAK KOMŞU

HRANT DİNK

Yaşadığı hayatı yarattığı dünyalara eviren
Hrant Dink 1954'te Malatya'da doğdu.
Kendisine ve kardeşlerine sahip çıkan
Gedikpaşa'daki Ermeni Protestan Kilisesi'ne
bağlı İncirdibi İlkokulu'nun Tuzla'daki
kampı'nı, burada tanıdığı eşi Rakel ile birlikte
yıllarca yöneterek yüzlerce kimsesiz çocuğa
sahip çıktı. "Ermeni militan yetiştirildiği"
suçlaması ile devlet tarafından kampa el
konması ile, Dink'in ilk 'Atlantis Uygurluğu'
son buldu.

İstanbul Fen Fakültesi'nde Zooloji ve ardından
da Felsefe eğitimi alan ve 'biyoloji felsefesi'
kürsüsü hayallerini, sol siyaset içerisindeki
aktif mücadelesine terk eden Hrant Dink,
5 Nisan 1996'da ilk sayısı çıkarılan, Türkiye'nin
Türkçe-Ermenice yayımlanan ilk haftalık
gazetesi Agos'un kurucusu ve genel yayın
yönetmeni olarak yeni bir dünyanın daha
temelini attı. Agos, Dink'in önderliğinde,
Ermeni toplumunun kurumsal sorunlarının
kamuoyuyla paylaşılmasının yanı sıra
Türkiye-Ermenistan arasında komşuluk
ilişkilerinin tesisi, 1915 olaylarının karşılıklı
iki halkın onurunu gözetken empatik bir
üslupla konuşulur kılınması ve Türkiye'nin
demokratikleşme sürecinin desteklenmesi
gibi pek çok önemli konuda gündem belirledi.
2004'te bir Genelkurmay bildirisine de konu
olan, ardından gelen "Türklüğü tahkir ve
tezyif" davaları ve basındaki kampanyalarla
hedef haline getirilen Hrant Dink,
19 Ocak 2007'de gazete binasının önünde
kurşunlanarak öldürüldü.
Cinayet davası halen Türkiye'nin adalet
arayışı olarak sürmektedir.

İKİ YAKIN HALK İKİ UZAK KOMŞU

HRANT DİNK

Hrant ‘fikir adamı’ kategorisinde ele alınacak biri değildi... Bir dizi kitabı ve makalesi yoktu. İlle de bir ‘fikir adamı’ olma isteğine de zaten hiç şahit olmadım. Çünkü bundan çok daha fazlasıydı... Hrant, sesi ve sözü olan, düşünen ve düşüncesini hayata katan bir eylem adamıydı. Derdi, düzeltmek, değiştirmek, memnun etmek ve en çok da bu memnuniyetin keyfini çıkarmaktı. O nedenle tanıdık tanımadık herkes onun potansiyel dostu, yol arkadaşıydı. Vicdanın dili bütün mesafelerin, açmazların, çelişki ve çatışmaların aşılması için yeterliydi onun için. Bu nedenle de hep umut dolu oldu, hep güvendi, hep ‘davet etti’. Hrant’ın daveti esas olarak vicdana, ama o yolda ilerlerken sağduyuya ve sevgiye dair oldu. İnsanlar onu bu şekilde, ‘çıplak’ olarak algıladılar. İçtenliğinin ve sahiciliğinin sürükleyiciliğine tutunarak daha çok ‘insan’ olmaya çalıştılar.

Öte yandan, Hrant saf bir romantik de değildi... Güç dengelerinin ve her türlü oportünizmin çerçevelediği bir gerçeklik dünyası içinde yüzdüğünün farkındaydı. Olabilir olanla, gelecekte olabilir hale gelecek olan arasında salınan beyni ve yüreği, yarının en gerçekçi çözümlerinin peşindeydi. Bu nedenle de TESEV Dış Politika Programı’nın projelerinden birinde yer alması istendiğinde hemen kabul etmişti. Program direktörü Mensur Akgün’ün ondan beklediği, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin boyutlarını ele alan, ama aynı zamanda arka plandaki, Türkler-Ermeniler ilişkisine de bakan, çözüme yönelik dengeli bir monografik metindi. Bu yazma sürecine yakından tanık oldum... İlk başta Hrant yazdıklarından pek bahsetmiyordu. Belli ki ona

çok heyecan veren bir metin değildi kaleminden çıkmakta olan. Ancak bir süre sonra meselenin üzerinde düşündükçe ve bu düşünceleri duygularıyla sarmalayıp bir yandan geçmişe, bir yandan da geleceğe doğru uzattıkça, yaptığı iş de daha anlamlı gözükmeye başlamıştı herhalde gözüne... Çünkü şimdi diğer konuların arasına o sırada ne yazdığını sokuşturuyor ve nasıl yazması gerektiğini sorguluyordu...

Ne var ki anlamlılık ancak coşkuyla gelmiş, coşku ise Hrant'ı projenin ondan beklediği 'serinkanlı' yoldan uzaklaştırmıştı. Bitirmeye yakın, bana "Bunu Mensur basmak istemeyecek, göreceksin" demişti. "Ne yazdın ki?" diye sordum. Ama yanıtı artık biliyordum ve nitekim kafasını hafifçe sallayıp "Madem yazıyorum, bari aklımdakini yazayım dedim..." dedi. Aslında fazlasını da düşünmüştü, çünkü hemen ardından "Onlar basmazsa ben kendim basarım" diye de eklemişti.

Nitekim –birçok konuda olduğu gibi– bu konuda da Hrant'ın öngörüsü doğru çıktı. Bir süre sonra Mensur beni arayarak Hrant'ın kitap metnini iletliğini, ancak bunun istenen mesafeli duruşun 'biraz' uzağında olduğunu belirtti. Bu arada, metni okumamı ve Hrant'ı bazı değişikliklere ikna etmemi de rica etmeyi unutmadı. Ancak iş bu noktaya geldiğinde Hrant kendi yaptığından son derece memnun bir haldeydi. Kafasındaki ve yüreğindeki kâğıda dökmüş hissediyordu. Buna karşılık, kendisinden istenmiş olan işi yapmamış olmak da rahatsız ediyordu herhalde... Çünkü kitap projesi bir anda konumuz olmaktan çıkıp, onun iç hesaplaşmasında yeniden ele alınacak anı beklemeye başlamıştı.

Ne yazık ki o an hiçbir zaman gelmedi... Bu toprakların en derin hastalıklarından biri olan kalleslik onu aramızdan aliverdi. Diğer taraftan Hrant'ın metni TESEV Dış Politika Programı'nın arşivinde, el değmemiş biçimde, yani tam da Hrant'ın kendisini ifade etmek üzere yazdığı gibi durmaktaydı. Mensur bu kitabın basılmasının bir vefa borcu olduğunu ve yayımlanmasının da artık Uluslararası Hrant Dink Vakfı'na yakışacağını söylediğinde, kaybettiği bir değerli anı eşyasını yeniden bulmuşçasına nasıl sevindiğimi hatırlıyorum... İnanılması zor ama bu kitap sanki tamamen

aklımdan çıkmıştı. Belki de Hrant'ın kaybı, onun yerine geçecek duygusuyla ele alınan her şeyin de iç dünyamda reddedilmesine yol açmıştı.

Ama aradan geçen zaman sonrasında bu kitap benim de ruhen iyileşmemin araçlarından biri oldu. Hemen hemen hiç değişiklik yapmadım... Onun planladığı biçimiyle ekleri aynen korudum. Bazı cümle düşüklüklerini, konuşma diliyle yazılmış olması nedeniyle oluşmuş olan belirsizlikleri giderdim. Ama Hrant'ın dili, sesi ve sözü bu metinde aynen onun düşündüğü ve hissettiği biçimiyle sizlere sunuluyor... Bu sesin sıcaklığını, insanlığı arayan bir körebe misali çırpınmasını görmemek, bu çabayı ruhunuzda duymamak zor.

Bu kitap bir davet... Yüreğe, sevgiye, vicdana, topyekün insanlığa bir davet... Bu dünyaya, hepimizin ruhuna damgasını vurmuş, bir dokunuşla bizi yumuşatmış olan bir eylem adamının yadigârı bu... Coşan, taşan, kabına sığamayan bir suyun çatlağını arama macerasının belgesi gibi... Ama Hrant bu! Öyle her çatlağa sığabilir mi hiç? Bu kitap da yüreğimizdeki çatlakların üzerinden akıp gidecek, onları dolduracak, ama daima daha fazlası da olacak. Çünkü dediğim gibi, Hrant bu! Böyle suya çatlak mı dayanır?

Etyen Mahçupyan

Haziran 2008

ADARKEN...

Tarihin yazılmış sayfaları yaşanmışlıklara, beyaz sayfaları ise yaşanacaklara tekabül eder.

Türk-Ermeni ilişkileri açısından da işte, asırlardan gelen ve asırlara gidecek olan ortak yazgımız bir kez daha önümüzde.

Atalarımız geçmişte kendilerine düşen sayfaları iyi kötü doldurdular.

Asıl sorun bugün bizim bu beyaz sayfaları nasıl dolduracağımız.

Geçmişte yaşanan büyük felaketin sorumluları gibi mi davranacağız, yoksa o yanlışlardan ders alarak yeni sayfaları bu kez uygar insana yakışır bir şekilde mi yazacağız?

Bu, önümüze konmuş en büyük sorumluluk.

Bu sorumluluğun gereğini yerine getirmekten kaçınanlar ya da hâlâ kötü ve acı yaşanacaklarla doldurmak isteyenler, aslında geçmişte yaşanan o acıların sorumlularından hiç de aşağı kalmayanlardır.

Biz, sorumluluk hissedenler ise onlara izin vermemeli ve bu sayfaların aynı şekilde yazılmasını onların tekeline bırakmamalıyız.

Bu mütevazı çalışmayı, beyaz sayfaların sorumluluğunu üstlenen tüm barışçı kesimlerle paylaşıyor, binlerce yıldır bu topraklarda üretken bir halk olarak yaşayan, ancak o acı dolu yıllarda yaşadıkları topraklardan koparılıp, yaşamla ve yarattıkları uygarlıkla ilişkileri kesilen Ermeni halkına ve o dönemde yaşamını yitiren Ermeni, Türk ya da Kürt tüm masum Anadolu insanının anısına ithaf ediyorum.

Hrant Dink

5 Kasım 2005

İÇİNDEKİLER

Sunarken, 1

İlişkisizliğin Yakın Tarihi, 5

Resmi alanda temas çabaları, 5

Sivil alanda temas çabaları, 10

İlişkisizliği Besleyen Nedenler: Tarih... Travma... Paranoia..., 15

Ermeni dünyasının ruh hali ya da ağır miras: Travma, 18

Tüketilen miras: Tarihsel ilişki, 22

Türk ulusal kimliğinin temel harcı: Ermeni Paranoyası, 28

Ne yapmalı?.. Ne yapmamalı?, 33

Aktörler... Roller... Tercihler..., 33

Kilidin ilk şifresi: Sınırın açılması... Diplomatik ilişkinin kurulması..., 39

Kilitlenmiş tarihi açmak ve aşmak, 46

Ortak çıkar alanları, 64

Sonsöz, 74

Ekler

a) Ermeni kimliğinin yeni cümleleri veya... Su çatlağını bulanda, 85

(24-25 Eylül 2005 tarihlerinde Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen

"İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk

ve Demokrasi Sorunları" başlıklı konferansta, 25 Eylül Pazar günü,

Hrant Dink tarafından sunulan gayri-akademik tebliğin tam metni)

b) Ermenistan'dan Türkiye'ye çağrı, 91

(Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan'ın 23 Nisan 2005'te

Erivan'da düzenlenen "Büyük Suç-Büyük Meydan Okuma: Soykırım ve

İnsan Hakları" başlıklı uluslararası 90. yıl anma konferansında Türkiye'ye

yaptığı çağrının tam metni)

c) Meclis Komisyonu tutanaklarından, 96

(Türkiye Büyük Millet Meclisi AB Uyum Komisyonu ile Dışişleri

Komisyonu'nun 5 Nisan 2005'te TBMM binasında ortaklaşa gerçekleştirdiği,

Ermeni Sorunu'nun ele alındığı toplantıda Hrant Dink'in yaptığı iki

konuşmanın tam metni)

Dizin, 105

Komşularıyla ilişkilerini sorunsuz ve güvenli bir noktaya taşımak için son yıllarda güçlü bir irade gösteren Türk Dış Politikası'nın henüz önemli bir adım atmadığı yegâne komşusu Ermenistan kaldı.

Yıllardır Türkiye ile Ermenistan veya Türklerle Ermeniler arasında değişik boyutlardaki sivil ve resmi toplantıları yakından izleyen Türkiyeli ve Ermeni bir gazeteciyim.

Yurtdışı seyahatlerimde, Diaspora Ermenilerinin en sert kesimleriyle yaptığım görüşmelerden dahi edindiğim izlenim o ki, diyalog arttıkça karşı tarafın farkına giderek daha fazla varılıyor ve başlardaki ürkeklik, yerini olumlu bir normalleşmeye terk ediyor.

Bu olumlu ruh hali, özellikle sivil toplum diyaloglarında kendini çok daha belirgin kılıyor.

Ne var ki, Türk-Ermeni ilişkileri, bugünden yarına, sadece iyi niyet söylemleri sarf edilerek çözülebilecek bir noktadan çok uzak.

Her şeyden önce, sorunun tarafları, aktörleri ve olguları çok çeşitli.

Tarih ayrı bir problem, bugün Kafkasya'da yaşanan gerginlikler ayrı problem, dış aktörlerin soruna ilgisi ayrı bir problem ve nihayet Türk ve Ermeni taraflarının da kendi içinde farklı bakışlara sahip heterojen bir çeşitlilikte olmaları ayrı problem.

Ermeni dünyası örneğın... Bir tarafta Ermenistan devleti ve halkı söz konusu, bir tarafta dünyanın dört bir yanına dağılmış Diaspora ve tabii bir de aktörel gücü çok sınırlı da olsa Türkiye Ermenilerinin varlığı.

Bu parçalanmışlık doğal olarak herkesi kendi durduğu noktadan bakmaya zorluyor.

Durulan noktalar farklı olduğu için de farklı bakış açılarının varlığı bir o kadar kaçınılmaz oluyor.

Dikkatinize sunduğım bu çalışma da işte, kendi durduğım noktadan kendi bakış açımın bir ürünü.

Ve hemen belirtmem gereken husus o ki, bu çalışma sadece Türkiyeli Ermeni Hrant Dink'in bakış açısidir ve kesinlikle tüm Türkiye Ermenilerinin bakış açısı olma iddiasını taşımaz.

Kendi durduğum noktanın koordinatları ise şöyle:

Benim iki kimliğim var, ikisinin de bilincindeyim.

Birincisi Türkiyeliyim, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşayım...

İkincisi de Ermeni'yim.

Üstelik her ne kadar Türkiye Ermeni Toplumu'nun bir parçası olsam da aynı zamanda Ermenistan'ın ve dünyaya dağılmış Ermeni Diasporası'nın da moral bir parçasayım, o insanların soydaşayım.

İşte tüm bu nedenlerle eğer birileri tek bir nedenle dahi Türk-Ermeni ilişkilerinin düzelmesini istiyorsa, benim nedenim onlardan en azından iki kat daha fazla.

Beni hangi kimliğimle ele alırsanız alın, farketmez...

Her iki halimle de Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin düzelmesi ve Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleşmesi için gayret göstermek, önümdeki en vazgeçilmez görev olarak durur.

Birincisinden başlayayım...

"Türkiyeliyim" dedim... Tabii ki bir yurttaş olarak ülkemin komşularıyla sorunsuz yaşaması en büyük dileğim.

Cumhuriyet kurulduğundan bu yana komşularıyla ilişkilerinde hiç rahat yüzü görmemiş ülkemde, demokratik gelişmenin önünü tıkayan sığ milliyetçilik esas olarak büyük oranda bu düşmanlık politikasından beslendiği gibi, ülkenin kaynaklarının büyük bir bölümü de ‘komşu tehdidi’ ve ‘güvenlik’ nedeniyle savunmaya harcanıyor.

Oysa komşularıyla barışık ülkemde, kalkınmaya, eğitime, sağlığa elbette daha fazla pay ayrılabilir, insanlar daha mutlu, daha güvenli ve daha huzurlu olacak.

İşte, Türkiye’nin sorunlu olduğu komşularından biri de Ermenistan ve şu anda aralarında bir diplomatik ilişki dahi yok, sınırlar kapalı.

Bu ilişkinin düzelmesini, sınırın açılmasını istemek Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak tabii ki benim en birincil sorumluluğum.

İkincisi, “Ermeni’yim” dedim...

Biz Türkiye Ermenileri, istesek de istemesek de, ifade etmeye çekinsek de çekinmesek de, sonuçta Ermenistan denen ülkede yaşayan insanların ve dünyaya yayılmış Diaspora Ermenilerinin soydaşımız ve aynı ağacın bugüne intikal eden filizleriyiz.

Bu moral bağlılığımız bizleri Türkiye yurttaşı olmaktan alıkoyacak ya da yurttaşlığımıza ihanet ettirecek bir anlam tabii ki taşımaz.

Yaşadığı ülkenin iyi bir yurttaşı olmak, bir başka toprak parçasında yaşayan soydaşlarıyla moral birliği hissetmeyi, o ülkenin insanların mutluluğunu görmek için elden geleni yapmayı engellemez.

İşte bu bilinçle, Ermenistan’ın ve Ermeni dünyasının geleceğinin de güven ve huzur içinde olmasını istiyor, özellikle de Ermenistan’ın komşularıyla sorunsuz yaşamasını arzuluyorum.

Aksi takdirde, çok iyi biliyorum ki, kendi içinde her bir sorununu halletmiş bile olsa, Ermenistan eğer iki komşusu Türkiye ve Azerbaycan ile hâlâ sorunlu ise, kendisini asla güvende hissedemez.

Komşularıyla sorunları sürüyorsa, ülke kaynaklarını savunmadan kurtarıp da ülke insanının kalkınması ve refahı için harcayamaz.

Dış ülke parlamentolarına taşınan her bir ‘Ermeni Soykırım Karar Tasarısı’, Türkiye Ermenileri olarak bizler için bıçak sırtında yaşanan bir sınav olur.

‘Bıçak sırtı’ tanımını kullanmamın nedeni tamamen “Şimdi biz Türkiye Ermenileri olarak konu hakkında ne söyleyeceğiz?” kaygısıyla ilintili.

Geçmişteki benzer durumlara bakıldığında bu kaygı yersiz değil.

Nitekim böylesi olaylar her ortaya çıktığında, yakın zamana kadar, Türkiye Ermenilerinin basına yansıyan “Biz Türkiye’de çok rahatız” söylemleri dışında gerçek duygularını ortaya koyan açılımlara ne yazık ki rastlanmıyordu. Sergilenen daha ziyade ‘açmazımız’dı.

Her şeyden önce, konu inkâr edilemez bir tarihsel gerçekliğimizi gündeme getiriyordu ve biz Türkiye’de yaşasak da Ermeni dünyasının bir parçasıydık. Diğer taraftan ise ne kadar Ermeni dünyasının bir parçası olsak da Türkiye’de yaşıyorduk ve Türkiyeliydik.

Türkiye’yi dışarıda yaşayan herkesten de daha fazla tanıyorduk.

Dolayısıyla her iki gerçeklikten kopuk söylemlerimiz, bizi ‘soyuna ihanet’ ile ‘ülkesine ihanet’ noktalarından birine rahatlıkla taşıyabilirdi.

Yani işimiz gerçekten zordu...

Benzer sınavları belli ki bundan böyle de sıkça yaşayacağız.

Dolayısıyla artık söylemlerimizin anlaşılır olması ve ayaklarının üzerinde sağlam durması gerekir.

Ne demek istediğimizi her zamankinden daha da iyi anlatabilmemiz gereken bir süreç yaşıyoruz.

Söylemlerimizin ayrıntıları dahi bu açıdan hayli önem taşıyor.

Aksi durumda, söylenenlerin tahrif edilmesinin, sağa sola çekilmesinin veya amaçları dışında kullanılmalarının önüne geçmek mümkün değil.

Bunu yapmak için de maşallah hem Türkiye içinde hem dışında ‘hazır kıta’ bekleyen odaklar fazlasıyla mevcut.

Bu mütevazı çalışmanın tüm bu ayrıntılar dikkate alınarak değerlendirilmesini dilerim.